

Valvira

Sosiaali- ja terveysalan
lupa- ja valvontavirasto

Alusten tarkastusta ja saniteettitodistusten myöntämistä koskeva WHO:n käsikirja

Suomen kansallinen soveltamisohje

Päivitys 2018

Ohje 24/2018

19.9.2018

Sisällys

Esipuhe	3
1. Johdanto (s. 15).....	5
2. Työsuojelu (s. 17)	5
3. Ympäristönsuojelu (s. 17)	6
4. Tarkastukset ja todistuksen myöntäminen (s. 20).....	6
5. Todistuksen merkitys ja muoto (s. 21) sekä leimat (s. 32)	7
6. Tarkastuksia tekevien henkilöiden osaamisvaatimukset (s. 22).....	8
7. Asianomaisen viranomaisen rooli (s. 23)	9
8. Koulutus (s. 25).....	10
9. Varusteet (s. 25)	10
10. Meriterveysilmoitus (s. 28)	11
11. Näytteenotto (s. 29)	11
11.1. Talousvesi ja sen tutkiminen	12
11.2. Legionella-näyte.....	13
12. Laivakeittiö, keittiövarasto ja tarjoilualueet (s. 44).....	15
Liite 1. Prosessikaavio meriterveysilmoituksesta ja viestinnästä Suomessa.	16
Liite 2. Prosessikaavio toiminnasta ja viestinnästä, kun vakava terveysuhka tulee esille laivatarkastuksessa tai kun laiva on jo satamassa eikä se ole tehnyt meriterveysilmoitusta.....	17

19.9.2018

Alusten tarkastusta ja saniteettitodistusten myöntämistä koskeva Suomen kansallinen soveltamisohje

Esipuhe

Maailman terveysjärjestön (WHO) laatima Kansainvälinen terveys-säännöstö (IHR) tuli voimaan 15.6.2007. Sopimusvaltiot, Suomi mukaan lukien, ovat sitoutuneet noudattamaan sen määräyksiä. Säännöstön tavoitteena on kansanterveydellistä uhkaa aiheuttavien tartuntatautien leviämisen ehkäisy, torjunta ja hallinta. IHR:n mukaan kaikki kansainvälisessä liikenteessä olevat alukset on tarkastettava kahdesti vuodessa. Tarkastuksen perusteella aluksille annetaan saniteettitodistus. Terveysturvallisuudessa on alusten valvonta sekä todistusten myöntäminen säädetty kunnan terveydensuojeluviranomaisen tehtäväksi (TsL 6 §). Laivojen saniteettitarkastuskäytäntöjen sekä niiden perusteella myönnettävien todistusten harmonisointiseksi WHO on julkaissut vuonna 2011 yksityiskohtaisen tarkastusohjeen. Sen tarkoitus on toimia ohjekirjana sekä viiteaineistona alusten saniteettitarkastuksia tehtäessä.

WHO:n käsikirja on käännetty Suomeksi keväällä 2016. Alusten IHR:n mukaiset saniteettitarkastukset (SSCC/SSCEC/30 day extension¹) tehdään käsikirjan ohjeiden mukaisesti myös Suomessa. Tarkastuksissa käytetään ja sovelletaan käsikirjaan kirjattuja WHO:n kansainvälisesti hyväksytyjä ohjeita, lämpötiloja ja hygieniakriteerejä sekä torjuntatoimenpiteitä. Kansainvälisen laivatarkastusohjeen tueksi on laadittu tämä kansallinen soveltamisohje. Sen avulla pyritään parantamaan saniteettitarkastuksia tekevien viranomaisten valmiuksia tarkastusten tekemiseen niin, että ne täyttävät sekä kansalliset että kansainväliset vaatimukset.

Tämä soveltamisohje on ensisijaisesti tarkoitettu tarkastuksia tekevien valvontayksiköiden ja yksittäisten tarkastajien tueksi. Soveltamisohjeessa on pyritty tuomaan esille tärkeimpiä tarkastukseen liittyviä asioita ja sitä voivat hyödyntää myös muut alalla toimivat. Soveltamisohje antaa ohjeistusta mm.

- kansallisten viranomaisten sekä muiden toimijoiden rooleista, vastuista ja velvoitteista
- WHO:n käsikirjan tulkinnasta ja soveltamisesta sekä sen suhteesta alan kansallisiin säädöksiin
- viranomaisille ja satamille asetetuista varautumissuunnitelmista ja velvoitteista

¹ SSCC = Todistus aluksen saniteettitoimenpiteistä (Ship Sanitation Control Certificate), SSCEC = Todistus aluksen saniteettitoimenpiteistä vapauttamisesta (Ship Sanitation Control Exemption Certificate), 30 day extension = enintään 30 päivän jatko aika

19.9.2018

- toimenpiteistä ja menettelymalleista poikkeustilanteissa, esim. kun saadaan meriterveysilmoitus (roolit, tiedonkulku ja viestitys eri toimijoiden ja viranomaisten välillä).

Ohjeistuksessa on pyritty käytännönläheisyyteen sekä helppokäyttöisyyteen. Tavoitteena on sujuva ja selkeä tarkastusprosessi. Kurssiivilla kirjoitettu, lainausmerkeissä oleva teksti on WHO:n ohjeesta "[Alusten tarkastusta ja saniteettitodistusten myöntämistä koskeva käsikirja](#)". Otsikoissa on mainittu lainattujen tekstien ja asiaa käsittelevien kohtien sivunumerot.

Ohjeistava sovellusteksti esimerkkeineen on kirjattu siniseen laatikkoon.

Ohjeen ensimmäisen version teossa ovat olleet mukana sosiaali- ja terveysministeriön (STM), maa- ja metsätalousministeriön (MMM), Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen (THL), Valviran, Elintarviketurvallisuusviraston (Evira), Helsingin kaupungin ja Porvoon kaupungin edustajia. WHO-käsikirjan käyttöön voi tulla lisätarkennusta vaativia kohtia käyttökokemuksien karttuessa. Käyttäjien kokemuksia kerätään myös jatkossa ja ohjetta päivitetään tarvittaessa. Pyyntöjä epäselvistä ja tarkennusta vaativista kohdista pyydetään lähettämään sähköpostiosoitteeseen tesu@valvira.fi.

Soveltamisohjetta on päivitetty mm. legionella-näytteenoton, voimassa olevan elintarvikelainsäädännön ja liitteiden osalta.

Lisäksi tarkennetaan nimikkeiden terveysviranomaisen ja terveysnsuojeluviranomaisen merkityksiä. Terveysviranomaisella tarkoitetaan terveydenhuollon ammattilaista esim. tartuntataudeista vastaavaa lääkäriä, jonka toiminnan kohteena ovat ihmiset. Terveyden-nsuojeluviranomainen on Suomessa laivatarkastukset tekevä terveystarkastaja.

Lisätiedot tesu@valvira.fi

Johtaja

Jussi Holmalahti

Ylitarkastaja

Silja Särkijärvi

19.9.2018

1. Johdanto (s. 15)

”Tämän käsikirjan on tarkoitus toimia viiteaineistona satamista vastaaville terveystoimintayksiköille, sääntelyviranomaisille, laivooperaattoreille ja muille asianomaisille viranomaisille, jotka vastaavat IHR:n (2005) toimeenpanosta satamissa ja aluksilla. Käsikirja perustuu aluksen tarkastusta ja saniteettitodistusten myöntämistä koskeviin IHR:n (2005) määräyksiin. Näissä määräyksissä annetaan ohjeita tarkastuksen valmistelusta ja suorittamisesta sekä todistusten täyttämistä ja terveystoimien soveltamisesta IHR:n (2005) mukaisesti.”

WHO:n käsikirja ohjeistaa alusten saniteettitarkastusten tekemistä, mutta se ei ole sitova laki. Kirjan tulkinnasta ja vastuista WHO toteaa alkuteksteissä mm. seuraavasti: *”Vastuu aineiston tulkinnasta ja käytöstä on lukijalla. Maailman terveysjärjestö ei missään tilanteessa vastaa aineiston käytöstä aiheutuvista vahingoista.”* Tilanteet ja tapaukset vaihtelevat tarkastuksilla ja laivoilla. Ohjetta ja sen tekstejä on osattava tarvittaessa soveltaa ja asiaa on katsottava laajakantoisesti. Usein asian lopullinen päättäminen vaatii kompromisseja ja ammattitaitoa, joka kehittyy vain kokemuksen karttuessa. Ohjekirja antaa kuitenkin yleisesti kansainvälisesti hyväksytyt menettelytavat ja standardit, miten eri asioita tulee arvioida ja käsitellä.

2. Työsuojelu (s. 17)

”Käsikirjassa selvitetään aluksen miehistölle aiheutuvia työterveysriskejä ja muita yleiseen terveyteen vaikuttavia tapahtumia ja luetaan IHR:n liitteessä 3 esitettyihin kohtiin sovellettavia tarkastuksia. Lisäksi kuvataan sellaisten tapahtumien ehkäisyä ja torjuntaa, jotka voivat muodostaa kansainvälisen kansanterveydellisen uhkan (IHR:n määritelmän mukaan).”

Mikäli tarkastuksella havaitaan meneillään oleva työsuojeluun liittyvä selkeä ja hengenvaarallinen turvallisuusriski työtavoissa, on siitä kerrottava työntekijälle. Tämän jälkeen asiasta on ilmoitettava aluksen päällikölle. Tapauskohtaisesti ja jos esim. vaarallinen toiminto jatkuu, on asia saatettava sitä hallinnoivan ja vaadittavista toimenpiteistä päättävän työsuojeluviranomaisen tietoon. Yhteydenpito- ja menettelytavat kannattaa selvittää jo ennakkoon. On hyvä muistaa, että työsuojelu on kaikkien asia.

Esim. 1. Huomaat, että laivalle nousuun käytettävät siirtorappuset ovat siirtyneet merenkäynnin johdosta ja ovat silminnähden vinossa. Ilmoita asiasta välittömästi laivan ja/tai sataman henkilöstölle. Älä käytä rappusia ja nouse laivaan ennen kuin asia on korjattu. Älä

19.9.2018

koskaan käytä rappusia, jos joudut hyppäämään niille tai niiltä! Epäkohdasta tiedetään aiheutuneen vakavia, jopa kuolemaan johtaneita onnettomuuksia.

Esim. 2. Huomaat aluksen majoitustiloja tarkastettaessa, että miehistön asuinolot ovat ala-arvoiset eikä esim. WC:t ja suihkut toimi. Miehistön majoitusolosuhteet ovat myös osa heidän työsuojelua. Keskustele asiasta laivan päällikön kanssa ja ilmoita asiasta satama- ja työsuojeluviranomaisille. Toimivaltainen viranomaisen vastaa ja päättää tarvittavista omaan toimialaansa liittyvistä toimenpiteistä.

Huom. Selvitä ennakkoon tarvittavat yhteystiedot ja toimintamallit esim. paikallisen ja ko. sataman vastuullisen työsuojeluviranomaisen, ympäristönsuojeluviranomaisen, tullin, liikenteen turvallisuusviraston jne. kanssa. On tärkeää saattaa asia pikaisesti toimivaltaisen viranomaisen tietoon.

3. Ympäristönsuojelu (s. 17)

”Käsikirjassa käsitellään myös ympäristönäkökohtia, jotka voivat aiheuttaa yleisiä terveysriskejä, kuten alusten jätevesien, jätteiden ja painolastivesien tyhjennystä. Aluksilta voi löytyä myös muita haitallisia saastumislähteitä (muita kuin mikrobiologisia lähteitä), kuten radioaktiivisia säteilylähteitä. Tällaisiin saasteisiin sovelletaan IHR:ä (2005) sekä sen 39 artiklan ja liitteen 3 vaatimuksia, mutta niihin liittyvät torjuntatoimenpiteet eivät kuulu käsikirjan soveltamisalaan.”

Jos kyseessä on suoraan ympäristöön tai radioaktiivisiin epäpuhauksiin (säteilyvaara tai vastaava) liittyvä epäkohta, on asiasta ilmoitettava aluksen päällikölle. Tämän jälkeen on asiasta ilmoitettava ympäristönsuojeluviranomaiselle ja Säteilyturvakeskukselle normaalien viranomaisyhteistyöohjeistusten mukaisesti. Tarkastajan velvollisuus on aina ilmoittaa epäilystä tai havainnoista asiaa hallinnoivalle toimivaltaiselle viranomaiselle, joka sitten päättää tarvittavista toimenpiteistä.

4. Tarkastukset ja todistuksen myöntäminen (s. 20)

”IHR:n (2005) mukaan näiden valtioiden on valtuutettava tietyt satamat tarkastamaan aluksia ja myöntämään todistuksia (tai jatkoai-koja) sekä tarjoamaan palveluja ja torjuntatoimenpiteitä IHR:n 20 artiklan 3 kohdassa sekä liitteessä 1 tarkoitetulla tavalla. SSCC-todistuksia myöntävällä satamalla on oltava valmiudet tarkastaa aluksia, myöntää todistuksia ja toimeenpanna tarvittavia toimenpiteitä terveyshaittojen poistamiseksi (tai valvoa niiden toimeenpanoa). Osallinen valtio voi myös valtuuttaa satamia myöntämään SSCEC-todis-

19.9.2018

tuksia tai enintään yhden kuukauden jatkoajoja, mikäli laivooperaattorit eivät pysty suorittamaan tarvittavia toimenpiteitä kyseisessä satamassa.”

WHO:n ohjeistuksen mukaisia kansainvälisessä liikenteessä olevien laivojen saniteettitarkastuksia on valtuutettu tekemään ja kansainvälisesti hyväksytyjä todistuksia (SSCC/SSCEC/30 day extension) myöntämään vain sen sataman terveystoimintapäällikön, jossa alus on käymässä. Suomessa tämä tehtävä on annettu satamakunnan terveydensuojeluviranomaiselle (ks. TsL 6 §). Myös mahdollisista torjunta- ja muista toimenpiteistä päättää ja vastaa kyseisen sataman terveydensuojeluviranomainen yhdessä terveystoimintapäällikön (tartuntataudeista vastaava lääkäri) kanssa.

Myönnetystä todistuksesta on aina käytävä ilmi mm. kyseisen sataman sekä tarkastuksen tehneen viranomaisen yhteystiedot. Laiva saa itse päättää missä satamassa tarkastus tehdään, mutta ei sitä kuka sen tulee tekemään. Esimerkiksi aluksen kotimaalla, tai sillä mihin se on liputettu, ei ole asiaan vaikutusta. Tarkastuksesta saa periä vain siitä aiheutuneet kustannukset. Kustannukset/taksat tulisi olla tiedossa ennakkoon (läpinäkyvyys).

Suomessa on 30 satamaa, joissa kyseisen kunnan terveydensuojeluviranomainen voi tehdä tarkastuksia ja myöntää todistuksia. Satamalista löytyy Valviran kotisivuilta: www.valvira.fi (hakusana: laivatarkastukset).

Kotimaan liikenteessä oleviin aluksiin ei sovelleta WHO:n ohjeistusta. Näiden alusten tarkastuksiin sovelletaan Suomessa voimassa olevaa lainsäädäntöä. Tarkastukset tehdään sekä elintarvike- että terveydensuojelulainsäädännön ja niiden nojalla laadittujen ohjeistusten mukaisesti aluksen kotikunnan (y-tunnus) elintarvike- ja terveydensuojeluviranomaisen toimesta.

5. Todistuksen merkitys ja muoto (s. 21) sekä leimat (s. 32)

”Saniteettitodistuksia voidaan käyttää kansainvälisen viestinnän työkaluina, ja ne toimitetaan yleensä myöntämipaikan ulkopuolisiin maihin (tai alueille). Sen vuoksi osallisten valtioiden olisi myönnettävä ja täytettävä todistukset englanniksi tai ranskaksi.”

19.9.2018

Varmista että yksikkösi käytössä on:

- WHO:n virallinen englanninkielinen laivan saniteettitodistuslomakepohja (Ship Sanitation Control Exemption Certificate / Ship Sanitation Control Certificate) ja sen liite
- WHO:n virallinen todistelomakepohja (Evidence Report Form = ERF)
- Tarvittavat viralliset ja oikeanmalliset englanninkieliset leimat, joista käy ilmi mm. satamatiedot, nimi jne.

Huom. Lomakepohjat löytyvät Valviran kotisivuilta: www.valvira.fi (hakusana: laivatarkastukset).

6. Tarkastuksia tekevien henkilöiden osaamisvaatimukset (s. 22)

”WHO:n luetteloon sisältyvillä satamilla, jotka on valtuutettu myöntämään saniteettitodistuksia, on lisäksi oltava käytössään koulutettua henkilökuntaa, joka voi nousta aluksiin, tunnistaa mahdollisia yleisiä terveysriskejä ja suorittaa tarvittavia torjuntatoimenpiteitä. Valtioilla olisi oltava kansallisesti tunnustettuja koulutus- ja pätevyysvaatimuksia, joita sovelletaan saniteettitodistusten myöntämiseen valtuutettujen terveydestä tai ympäristöterveydestä vastaaviin viranomaisiin.”

Tarkastuksia tekevän valvontayksikön on huolehdittava, että tarkastuksia tekevä henkilöstö on perehtynyt WHO:n tarkastusohjeeseen ja osaa tehdä tarkastuksia ohjeen mukaisesti. Valvontayksiköillä on oltava myös toimintamallit ja varautumissuunnitelmat menettelytavoista sellaisia tilanteita varten, että aluksella havaitaan vakavia terveysuhkia (esim. tarttuva tauti, kemikaalipäästö jne.). Toimintamalleista ja menettelyistä on jaettava tietoa ja koulutettava myös muita toimijoita, kuten laivameklareita, satamahenkilöstöä jne. On tärkeää, että suunnitelmat toimivat yhteen satamien ja muiden toimijoiden varautumissuunnitelmien kanssa ja niitä on testattava ja päivitettävä säännöllisesti. Erityisen tärkeää on, että yhteydenpito ja toimintavastuut sekä roolit ovat selkeät ja harjoitellut.

Katso myös kohta 2.3 *Tarkastajan rooli (s. 24)*.

19.9.2018

7. Asianomaisen viranomaisen rooli (s. 23)

- ”- laatia tehokkaat varosuunnitelmat odottamattomien kansanterveydellisten tapahtumien varalta;
- olla kansallisen IHR-yhteysviranomaisen kanssa yhteydessä sellaisista merkittävistä yleisistä terveystoimista, joihin on ryhdytty IHR:n mukaisesti”

Kunnan terveydensuojeluviranomainen on toimivaltainen viranomainen, joka vastaa torjuntatoimenpiteiden määrittämisestä ja valvonnasta, kun toimenpiteet kohdistuvat aluksen rakenteisiin ja olosuhteisiin (ympäristöterveys). Tällaisia asioita voivat olla esim. tuholaiistorjuntatoimenpiteet, vesi- ja elintarvikeasiat, oleskelutilojen hygienia jne.

Kunnan tartuntataudeista vastaava lääkäri on toimivaltainen viranomainen (terveysviranomainen), kun toimenpiteet kohdistuvat suoraan ihmisiin. Toimenpiteistä päätetään tällöin pitkälti tartuntatautilain pohjalta. Tämä voi tulla kysymykseen, jos alukselta löydetään selkeitä merkkejä tarttuvasta taudista tai yleisestä terveysriskistä (esim. aluksella ilmenneet sairaustapaukset, epidemia, kuolemantapaukset).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on nimetty Suomessa WHO:n yhteysviranomaiseksi, jonka tehtävänä on antaa konsultaatioapua paikallisille ja alueellisille terveysviranomaisille sekä hoitaa kansainvälistä yhteydenpitoa (WHO ja EU).

Asiasta päättävä ja toimivaltainen viranomainen voi vaihdella asiasta riippuen tai niitä voi olla useita (terveydensuojeluviranomaisen lisäksi esim. terveys-, työsuojelu-, pelastus-, ympäristönsuojelu-, satamaviranomainen, poliisi). On tärkeää huolehtia, että satamakunnassa on asioista sovittu ennakkoon ja että yhteistyö-, tiedonvaihto- ja varautumisasiat ovat kunnossa. Jos tarkastuksella tai muutoin tietoon tullut asia ei kuulu terveydensuojeluviranomaisen toimivaltaan, on tieto välitettävä toimivaltaiselle viranomaiselle, joka sitten päättää tarvittavista toimenpiteistä.

Huom. Varmista ja selvitä, mitä asiasta on todettu mm. oman kuntasi epidemiatyöryhmän varautumissuunnitelmissa ja -ohjeissa ja miten tiedonkulku ja yhteydenpito on järjestetty omalla alueellasi (esim. yhteydenpito infektio lääkäriin virka-ajan ulkopuolella). Harjoittele tiedonvaihtoa yhdessä eri toimijoiden kanssa ja selvitä kunkin roolit ja vastuut ennakkoon. Muista, että toimeenpaneva taho ja tarvittavista torjunta- ja muista toimenpiteistä päättää ja vastaa aina paikallinen kunnan terveysviranomainen, kun toimenpiteet liittyvät ihmisiin ja terveydensuojeluviranomainen, kun toimenpiteet liittyvät ympäristöterveyteen. Päätöksiä tehtäessä viranomaiset tekevät yhteistyötä ja konsultoivat toisiaan sekä muita tarpeellisia tahoja.

19.9.2018

8. Koulutus (s. 25)

*”Laaditaan ja toteutetaan suunnitelmia, joissa tunnistetaan koulutus-
tarpeita, kelpoisuusvaatimuksia ja pätevyyssehtoja.*

- *Varmistetaan, että tarkastajat osaavat myöntää saniteettitodistuksia englanniksi.*
- *Perehdytetään tarkastajat tässä käsikirjassa oleviin tarkistuslistoihin.*
- *Perehdytetään tarkastajat kaikkiin tarvittaviin alusten tarkastusta ja saniteettitodistusten myöntämistä koskeviin menettelyihin.*
- *Varmistetaan, että tarkastajilla on todistetusti asianmukaiset tiedot tässä käsikirjassa ja IHR:n (2005) lakitekstissä määritellyistä todistustyypeistä.*
- *Järjestetään tarkastajille koulutusta tarkastuksen tyyppillisestä kulusta aluksen koon ja tyyppin mukaan.”*

WHO:n ja EU SHIPSAN internet-sivuilla on tietoa koulutusmahdollisuuksista. Internet-sovellusten avulla voit myös opiskella itsenäisesti laivatarkastusasioita etänä (e-learning). Kansainvälisiin koulutuksiin osallistuminen edellyttää usein, että on suorittanut e-learning osuuksia jo ennakoon. Lisätietoja: www.valvira.fi (hakusana: laivatarkastukset – WHO:n harjoitusohjelma laivatarkastusten tekemiseen) ja <http://www.shipsan.eu/> (e-learning).

9. Varusteet (s. 25)

Työnantajan velvollisuus on huolehtia, että työnteko on turvallista ja käytössäsi on kaikki tarvittavat henkilökohtaiset suojaimeet ja välineet niin, että voit tehdä tarkastuksen turvallisesti ja tehokkaasti. Tarkastajan velvollisuus on noudattaa annettuja työsuojeluohjeita sekä käyttää annettuja suojaimeita. Lista yleisimmistä tarvittavista suojarusteista ja välineistä löytyy WHO:n [Alusten tarkastusta ja saniteettitodistusten myöntämistä koskevan käsikirjan](#) liitteistä 4 ja 5 sivuilla 137–138.

19.9.2018

10. Meriterveysilmoitus (s. 28)

”Meriterveysilmoitus (ks. malli IHR:n liitteessä 8) sisältää perustiedot miehistön ja matkustajien terveystilanteesta matkan aikana ja aluksen saapuessa satamaan. Lisäksi siinä annetaan seuraavia hyödyllisiä tietoja:

- *aluksen tunnistetiedot;*
- *luettelo poikkeamissatamista viimeksi kuluneiden 30 päivän aikana;*
- *luettelo kaikista miehistön jäsenistä ja matkustajista viimeksi kuluneiden 30 päivän aikana;*
- *saniteettitodistuksen voimassaoloaika ja mahdollisen uusintatarkastuksen tarve;*
- *käynnit saastuneilla alueilla.”*

[Liitteenä 1](#) on prosessikaavio meriterveysilmoituksesta ja viestinnästä Suomessa ja [liitteenä 2](#) olevassa prosessikaaviossa on esimerkki toiminnasta ja viestinnästä, kun vakava terveysuhka tulee esille tarkastuksella tai kun laiva on jo satamassa eikä se ole tehnyt meriterveysilmoitusta.

Huom. Varmista, että oman alueesi terveystoimintayksikön (= tartuntataudeista vastaava lääkäri) on tietoinen menettelystä ja että hänen tulee aina ilmoittaa laivalla olevista terveysuhkista tai -vaaroista terveys- ja suojeluviranomaisille niin, että he voivat varautua asianmukaisesti ennen tarkastukselle ja alukselle menoa (työturvallisuus, epidemian leviämisen estäminen jne.).

Informoi ja kouluta alueellasi toimivia laivaoperaattoreita (= laivayhtiö) ja laivameklareita (aluksen yhteystaho ja edustaja maissa/huolitsijat, agentit jne.) sovituista toimintatavoista sekä heidän roolistaan ja velvoitteistaan normaali- ja poikkeustilanteissa. Usein tieto sairastapauksista tai muista epäkohdista laivalla saavuttaa ensimmäisenä juuri heidät.

11. Näytteenotto (s. 29)

”IHR:n (2005) liitteessä 3 esitetty saniteettitodistuksen malli sisältää sarakkeita, joihin voidaan kirjata tarkastuksessa otettujen näytteiden tuloksia ja muuta tietoa, mutta näytteitä ei välttämättä edellytetä kaikissa IHR:n mukaisissa tarkastuksissa. Näytteenotto ja analysointi riippuvat eri tekijöistä, kuten tarkastuslistoissa kuvatuista erityisistä olosuhteista, tarkastajien löytämistä todisteista, mahdollisten yleisten terveysriskien luonteesta ja siitä, ovatko tavanomaiset tarkastusmenetelmät, joihin ei sisälly näytteenottoa, riittäviä kyseisessä tilanteessa. Esimerkiksi, jos kylmän juomaveden lämpötila on yli 25 °C, legionella-saastumisen riski kasvaa. Lämpötilan vuoksi on siis otettava vesinäyte.”

19.9.2018

11.1. Talousvesi ja sen tutkiminen

Matkustajien ja miehistön terveyden kannalta on tärkeää, että aluksen talousveden laadusta ja sen oikeasta käsittelystä on huolehdittu. Yksi tapa varmistua talousveden turvallisuudesta on tutkia sitä säännöllisesti. WHO:n eri lähteissä on hieman toisistaan poikkeavaa ohjeistusta esim. miten usein ja mitä talousvedestä tulisi tutkia. Myös kansalliset asiasta laaditut ohjeet voivat poiketa osin kansainvälisistä ohjeista. Lisäksi laivayhtiöillä on omia ohjeistuksia näytteenotosta.

Aluksen päällikön kanssa keskusteltaessa on asiaa hyvä lähestyä ja tarkastella riskiperusteisesti. Esim. risteilyaluksella, jossa on paljon ihmisiä, on perusteltua tutkia talousvettä tiheämmin ja määrittää useampia parametreja kuin pienellä rahtialuksella, jossa juodaan pulloitettua vettä. Tämän ohjeen mukainen suositus on, että aluksen vesi tutkittaisiin kaksi kertaa vuodessa. Ehdoton minimi on, että a) aluksella on tutkimustodistus veden laadusta ja b) se ei saa olla yli vuoden vanha (ks. WHO:n käsikirjan kohta 9.1.1, s. 95). Suomessa aluevesiemme sisällä ja kansallisessa valvonnassa olevien alusten talousvesi on tutkittava vähintään kerran vuodessa.

Alus on vastuussa talousveden näytteenoton järjestämisestä eikä esim. terveystarkastajalla ole velvollisuutta ottaa näytettä. Terveystarkastajaviranomaisen tehtävänä on neuvoa ja ohjata asiassa. Tarvittaessa näytteen voi ottaa myös tarkastaja, jos se hänelle sopii. Jos näytteenotto ei onnistu tarkastussatamassa, kirjataan havainnot, torjuntatoimenpiteet ja näytteenottokehoitus todistelomakkeeseen (ERF) ja alukselle myönnetään todistus saniteettitoimenpiteistä vapauttamiseksi (SSCEC) tai todistus saniteettitoimenpiteistä (SSCC).

Tutkittavat parametrit voivat vaihdella olosuhteiden sekä tehtyjen havaintojen perusteella (esim. jos vedessä on vieras kemikaalin haju, on tehtävä kemiallisia tutkimuksia syyn selvittämiseksi). Yksi talousveden turvallisuuden perusasioita on veden mikrobiologinen laatu ja siitä säännöllisesti varmistuminen. Normaalitylanteissa vesinäytteestä tulisi tutkia vähintään seuraavat perusanalyysit:

Tutkittava parametri	WHO:n ohjearvo
Kokonaiskolibakteerit	0 pesäkettä /100 ml (jos löytyy, tutkitaan myös <i>E. colit</i>)
Heterotrofinen pesäkeluku 22°C ja 36°C	ei poikkeavia muutoksia (ks. WHO:n käsikirjan osa B, sivu 91)
Klooripitoisuus	vapaa kloori vähintään 0,2 mg/l
pH-arvo	6,5–8,0 (enintään 9,5)
Väri, haju, maku	ei poikkeavia muutoksia

19.9.2018

11.2. Legionella-näyte

WHO:n ohjeen mukaan legionellan tutkimiseksi tulisi ottaa vesinäyte, jos aluksen hanaveden kylmän veden lämpötila on yli 25°C ja lämmin vesi alle 50°C. Em. lämpötilavaatimukset koskevat kaikkia aluksen hanoja (ks. WHO:n käsikirjan kohdat 9.14.5, 9.14.6 ja 9.19.5, s. 106-108). Hanasta tulevan käyttöveden lämpötilan ei kuitenkaan tulisi olla yli 65°C, koska siihen liittyy tällöin ihon palovaara, erityisesti lapsilla. Lämpötilaa mitattaessa vettä juoksetaan niin, että veden lämpötila tasaantuu (noin 1–5 min). Jos em. lämpötilojen perusteella edellytetään legionellan tutkimista, ei vettä saa juoksettaa näytettä otettaessa.

Legionella-näytteenotto vaatii erityisosaamista sekä -järjestelyjä näytteenoton ja tutkimisen osalta. Esim. laboratorio voi tarvita tiedon näytteenotosta jopa kolme päivää ennen näytteen tutkimista valmisteluja varten. Selvitä siis asia ennakkoon laboratorion kanssa. Jos näytteenotto ei onnistu tarkastussatamassa, kirjataan havainnot, torjuntatoimenpiteet ja näytteenottokehoitus todistelomakkeeseen (ERF) ja alukselle myönnetään todistus saniteettitoimenpiteistä vapauttamiseksi (SSCEC) tai todistus saniteettitoimenpiteistä (SSCC). Laivan vastuulla on teettää tutkimus valitsemasaan sopivassa satamassa. Asiasta on tiedotettava seuraavan sataman terveystarkastajalle. Jos vesijärjestelmässä on jo todettu legionella-bakteeri tai on todennettuja sairaustapauksia (legionelloosi), on asiasta ilmoitettava seuraavan sataman terveystarkastajalle. Sairautapauksista on ilmoitettava myös THL:n tartuntatautilääkärille, joka on Suomen WHO-yhteystaho.

Suomessa käytetään eurooppalaista legionella -ohjeistoa pitoisuusrajoihin (ks. [https://www.esamid.org/fileadmin/src/media/PDFs/3Research Projects/ESGLI/European Guidelines September 2011 v1 1.pdf](https://www.esamid.org/fileadmin/src/media/PDFs/3Research%20Projects/ESGLI/European%20Guidelines%20September%202011%20v1%201.pdf)). Talousveden ja lämpimän käyttöveden sallittu pitoisuus on 1000 CFU/l. Jos legionella-pitoisuus on >1000 CFU/l, vaaditaan toimenpiteitä, kuten uusintanäytteitä tai vesijärjestelmän puhdistamista. Legionella-pitoisuuden ollessa >10 000 CFU/l vaaditaan välittömiä toimia ja talousvesijärjestelmän desinfioimista.

Porealtaiden sallittu legionella-pitoisuus on 100 CFU/l ja pitoisuuden ollessa >100 CFU/l vaaditaan järjestelmän desinfioinnin tehostamistoimenpiteitä. Jos pitoisuus on >1000 CFU/l, on allas suljettava ja allas tyhjennettävä sekä allasvesijärjestelmä desinfioitava.

Hyviä paikkoja veden lämpötilan mittaamiselle ovat esim. aluksen sairaala, keittiö ja majoitustilat. Erityisen riskialttiita ovat päätyvät ja vähällä käytöllä olevat putkilinjastot. Myös kaukana lämpölähteestä ja konehuoneesta sijaitsevat hanat ovat hyviä lämpötilan mittauspikkoja. Konehuoneessa on mahdollista tarkistaa, mikä on kierto

19.9.2018

lähtevän kuuman veden lämpötila suoraan lämminvesivaraajassa olevasta lämpömittarista. Joskus on mahdollista nähdä myös kierrosta palaavan veden lämpötila.

Terveydensuojeluviranomaisen tehtävä on jakaa tietoa erilaisista terveysasioista sekä niiden ehkäisystä, torjunnasta ja hallinnasta. Tarkastukseen on hyvä valmistautua selvittämällä ennakkoon perusasioita esim. legionellasta. THL:n sivuilla on lisätietoa mm. legionella-näytteenotosta, tutkimisesta sekä tartuntatauti-ilmoitusvelvollisuudesta (www.thl.fi, hakusana: Legionella + vesi).

[EU Shipsan Act Information System SIS -tietokantaan](#) on kirjattu useiden EU satamaviranomaisten yhteystiedot. Voit laittaa myös omat yhteystietosi sinne rekisteröitymällä järjestelmään. [Sisäänkirjautumissivun](#) oikeassa alalaidassa on linkki uusien käyttäjien rekisteröitymiseen (Register Online Registration Form for new SSC Inspectors).

Lisätietoja: www.shipsan.eu (European directory of authorized ports). Myös WHO:n viralliseen satamalistaan on merkattu joidenkin satamien tarkastusviranomaisten yhteystiedot. Lista löytyy WHO:n sivuilta: www.who.int/ihr/ports_airports/portslanding/en/.

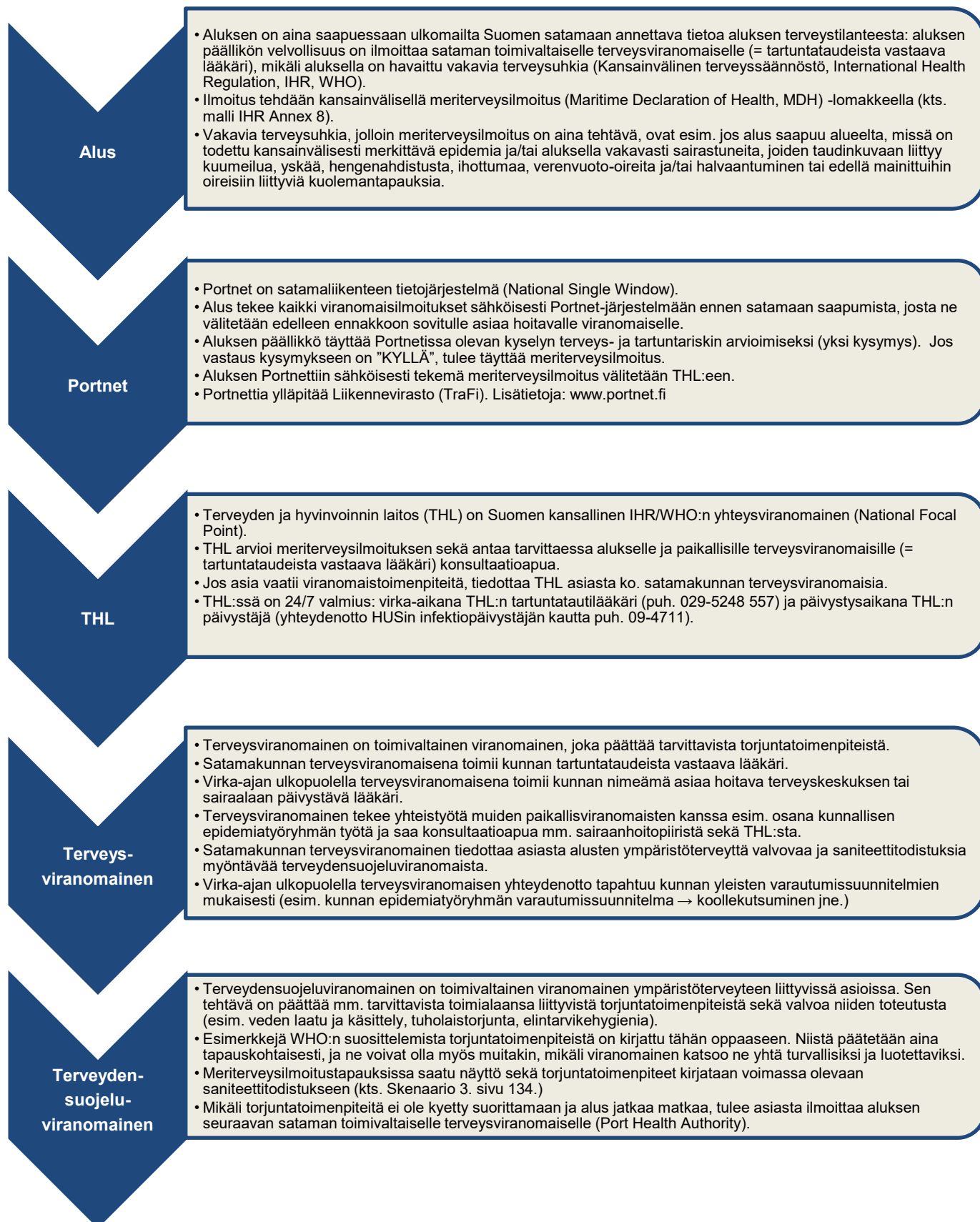
19.9.2018

12. Laivakeittiö, keittiövarasto ja tarjoilualueet (s. 44)

Kun laivalla tehdään IHR/WHO:n mukainen saniteettitarkastus ja alukselle myönnetään todistus (SSCC/SSCEC/30 day extension), käytetään ja sovelletaan tähän ohjeeseen kirjattuja WHO:n kansainvälisesti hyväksytyjä elintarvikkeille annettuja ohjearvoja, lämpötiloja ja hygieniakriteereitä. WHO:n käyttämät ohjearvot ja suosittelemat käytännöt poikkeavat osin siitä, mitä meillä on mm. kansallisesti ja elintarvikelainsäädännön nojalla asiasta säädetty tai ohjeistettu (esim. lämpötilojen osalta). Kansallisia ohjeita ja ohjearvoja ei kuitenkaan sovelleta, kun alukselle tehdään normaali aluksen pyytämä tarkastus ja sille myönnetään tämän ohjeen mukainen saniteettitodistus. Menettelyllä pyritään mm. takaamaan tarkastusten kansallinen ja kansainvälinen yhdenmukaisuus, tulokittavuus sekä vaikuttavuus.

IHR/WHO:n ohjeistus lähtee siitä, että jäsenvaltion ja sataman toimivaltainen viranomainen päättää lopulta vaadittavista torjuntatoimenpiteistä. WHO on kirjannut IHR:n suosittelemia ja kansainvälisesti hyväksytyjä torjuntatoimenpiteitä Alusten tarkastamista ja saniteettitodistusten myöntämistä koskevaan käsikirjaan. Tarvittavista toimenpiteistä päätetään aina tapauskohtaisesti. Ne voivat olla muitakin kuin mitä käsikirjassa ohjeistetaan, jos viranomainen katsoo ne yhtä turvallisiksi ja luotettaviksi. Onkin mahdollista, että esim. joissain vakavissa tapauksissa (esim. ruokamyrkytys) voidaan joutua soveltamaan ja ottamaan avuksi myös Suomessa voimassa olevaa elintarvikelainsäädäntöä ja ohjeistusta. Näissä poikkeustapauksissa tulee aina erikseen, ja yhteistyössä eri hallinnonalojen kanssa sopia parhaista ja tehokkaimmista toiminta- ja menettelymalleista. Joissain harvoissa tapauksissa asian lopullinen ratkaisu voi vaatia kansallisten ja kansainvälisten toimintamallien yhteensovittamista ja puntarointia. Tärkeintä on tällöinkin huolehtia siitä, että elintarviketurvallisuus turvataan eikä ihmisten terveys vaarannu.

19.9.2018

Liite 1. Prosessikaavio meriterveysilmoituksesta ja viestinnästä Suomessa.

19.9.2018

Liite 2. Prosessikaavio toiminnasta ja viestinnästä, kun vakava terveysuhka tulee esille laivatarkastuksessa tai kun laiva on jo satamassa eikä se ole tehnyt meriterveysilmoitusta.

